

Kaupungin monimuotoisuus

Markku Kekäläinen

FT Markku Kekäläinen on tutkinut kohteliaisuuskulttuuria ja kaupunkijulkisuuden muotoja 1700-luvun Lontoossa.

Sähköposti:
markku.kekalainen@helsinki.fi.

Diversiteetti, monimuotoisuus on modernin suurkaupungin tärkein voimavara ja vakavin haaste. Pysyvä ongelma on, kuinka moniääninen ja moniaineksinen konglomeraatti voisi toimia taantumatta segregaatioon, ghattoutumiseen ja itsetuhoisiin toimintamalleihin. Amerikkalainen urbanisti Jane Jacobs siteeraa hyväksyvästi 1700-luvun kirjailijaa James Boswellia (1740–1795) kirjoittaessaan monimuotoisuudesta vitaalin kaupunkielämän peruselementtinä. Boswell totesi, kuinka erilainen Lontoo on sen erityyppisille asukkaille. Hän viittasi ahdaskatseisiin ihmisiin, jotka kykenivät tarkastelemaan metropolia vain yhdestä rajoittuneesta perspektiivistä. ”Mutta älyllinen ihminen”, Boswell jatkoi, ”on ihastunut siihen, että Lontoo sisällyttää itseensä kaikki moninaiset ihmiselämän muodot, jotka tarjoavat loputtomasti tutkiskelun aihetta.” Jacobs näkee kaupunkimiljöön diversiteetin inhimillisen sivilisaation, sen tarjoamien älyllisten, emotionaalisten ja sosiaalisten mahdollisuuksien kannalta polttavan tärkeänä kysymyksenä. Modernin suurkaupungin kriisi-ilmiöt johtuvat ennen muuta segregoitumisesta, urbaanien yhteisöjen homogenisoitumisesta ja julkisen tilan autoitumisesta.

Millaisia vastauksia Boswellin vuosisadan urbanismi tarjosi moniäänisen ja tuntemattomista inhimillisistä suureista koostuvan metropolin haasteisiin? Aikakaudelta voidaan tunnis-

taa kolme strategiaa: *karnevalisaatio*, *kohteliaisuus* ja näiden eräänlaisena vastavoimana *autenttisuus*. Kaksi ensin mainittua toimintamallia perustuivat identiteetin vaihdettavuudelle ja muokattavuudelle, kun taas jälkimmäinen viittasi yksilön ainutkertaiseen minuuteen ja sen aitoon ilmaisuun.

Termi karnevalisaatio on peräisin kulttuuri-teoreetikko Mihail Bahtinilta, joka samaisti sen keskiajalla ja varhaismodernissa Euroopassa vallinneeseen kansanomaiseen karnevaali- ja naurukulttuuriin. Tämä oli vaihdettavien maskien valtakuntaa; naamio mahdollisti identiteetin häivyttämisen ja vaihtamisen, ja karnevaalissa identiteetin vaihto liittyi ylenpalttisiin ruumiillisiin nautintoihin ja minuuden sulautumiseen kollektiiviseen ekstaasiin. Kansanomaisen karnevaalin taantuessa ilmiö koki uuden kukoistuksen Lontoon *fashionable societyn* suosimissa naamiaisissa. Näitä hartaasti paheksuttuja huveja järjestettiin läpi 1700-luvun sekä huvipuistoissa että yksityisemmissä tiloissa.

Naamiaisten alkumuoto oli hovinaamiaisissa, joita oli järjestetty 1300-luvulta alkaen ja jotka renessanssin kaudella ja 1600-luvulla olivat erityisen suosittuja. Lontooseen maskeraadit ilmaantuvat 1710-luvulla, ja nyt niistä tuli osa kaupallista ja julkista huvielämää. Naamiaisissa rikottiin niin sosiaalisen hierarkian, sukupuoli-identiteettien kuin seksuaalimoraalinkin rajoja. Naamion suojassa saatettiin vaihtaa säätyä ja sukupuolta sekä harjoittaa afaärejä, jotka omalla henkilöllisyydellä olisivat olleet riskialttiita. Kääntäessään sukupuoliroolit päällelleen – naamiaisissahan naiset saattoivat pukeutua merirosvoiksi, husareiksi tai tuomareiksi, miehet taas maitotytöiksi, nymfeiksi tai prostituoiduiksi – naamiaisinstituutio karnevalisoi vallitsevan seksuaalisuuden hal-

linnan. Naamio sekä suoja ei antoi vapausasenteita; naamion turvin oli mahdollista vapautua annetuista identiteeteistä ja käsitellä urbaania todellisuutta vapaan mielikuvituksen leikkinä.

Uuden ajan kohteliaisuuskuulttuurin kuten naamiohuvienkin lähtökohta oli hoveissa. Hovikohteliaisuuden ydin oli dissimulaatio, todellisten tuntemusten verhoaminen. Ankaran kunniaakoodin säätelemässä ja suosion tavoittelun kyllästävässä hovimiljöössä aktuaalisten emootioiden esittäminen ei ollut suotavaa, vaan vastavuroista kohteliaisuuksien vaihtoa sääтели formaali etiketti. Kohteliaisuus transformoitiin 1700-luvun alkuvuosikymmenten Lontoon puolijulkisessa sfäärissä koodistoksi, jossa korostuivat tasavertaisuus, hyväntahtoisuus ja vastavuroinen miellyttäminen, *the art of pleasing*. Näyttämöllinen elementti säilyi urbaanissa kohteliaisuuskuulttuurissa, sillä anonyymiin sosiaaliseen todellisuuteen orientoituminen edellytti joustavaa suhdetta omaan identiteettiin. James Boswellkin näki kaupunkilaisidentiteettinsä muokattavana ja kalkyloitavana, eräänlaisena näyttämömaskina, jota voitiin vaihtaa tilanteen mukaan. Hän totesi tyytyväisenä, kuinka Lontoossa hänen käyttäytymisensä oli pitkällisen hiomisen tuloksena muuttunut ”viileäksi, vaivaantumattomaksi ja rauhalliseksi”.

”Tyyni hienostuneisuus”, jota skottilainen kirjailijanaku vaihtelevalla menestyksellä tavoitteli, ei merkinnyt henkilökohtaisten tuntemusten suoraa julkituomista vaan urbaaniin miljööseen sovitettua versiota hovin dissimulaatiosta. Kahvihuoneiden, klubien ja huvipuistojen suhteellisen tasavertaisessa maailmassa käytös tuli sovitaa kussakin seurueessa vallitsevan mielentilan mukaan, ja tämä edellytti teatraalista asennetta ja ”todellisten” tunteiden verhoamista miellyttävään sosiaaliseen maskiin. Boswell totesikin, että inhimillisestä kanssakäymisestä koitua mielihyvä vähenisi järkyttävästi, jos paljastaisimme sosiaalisissa tilanteissa todellisen luontomme.

Niin Boswell kuin monet muutkin 1700-luvun urbaanin kohteliaisuuden teoreetikot katsoivat, että teatraalisuus oli elintärkeä elementti kaupunkijulkisuudessa, jossa toisilleen tuntemattomien ihmisten tuli kyetä kohtaamaan metropolin

eri näyttämöillä. Vuosisadan jälkipuoliskolla voimistunut tunteellinen virtaus toi uuden elementin sosiaalisen kanssakäymisen koodistoon: nyt rehtiys ja vilpittömyys, aitojen emootioiden ilmaisu nousivat miellyttämisen taidon sijaan keskeisiksi sosiaalisiksi hyveiksi. Tämä merkitsi dramaattista muutosta suhteessa julkiseen elämään ja sen pelisääntöihin; teatraalisuus sekä sen karnevalistisessa että kohteliaan kanssakäymisen muodossa leimautui korruptoituneeksi ja epäautenttiseksi.

Sensibiliteetti muuttui, kun vuosisadan lopulla kiteytynyt ”moderni minuuden hallinta” kytki yksilön identiteetin vaihdettavien roolien sijasta autenttiseen minään ja sen itseilmaisuun. Tällä oli kauaskantoisia seurauksia urbaanin sivilisaation kannalta. Sosiologi Richard Sennett on väittänyt, että tämä 1700-luvun jälkipuoliskolta periytyvä ”intimiteetin kultti” on useiden modernia kaupunkisivilisaatiota vaivaavien kriisi-ilmiöiden taustalla. Raflaava yleistys, mutta on ilmeistä, että autenttisen itseilmaisun vaatimus on toiminut urbaania monimuotoisuutta rapauttavana voimana. Romantiikan aikakaudella nähtiin usein, että aito kanssakäyminen oli mahdollista vain luotettujen ystävien intiimissä piirissä tai perinteikkäissä maaseutuyhteisöissä; polyfoninen metropoli näyttäytyi uhkana, kun autenttinen kommunikaatio koettiin mahdolliseksi vain samansieluisten ihmisten kesken. Romantiikan aitouden kultista johtaisi näin linja homogeneisiin lähiöidylleihin ja alakulttuurien ja vaihtoehtoliikkeiden elämäntapaghettoihin.

Amerikkalaisten suurkaupunkien julkisen elämän näivettymisestä huolestunut Jane Jacobs lanseerasi termin *street ballet* kuvaamaan urbaania tilannetta, jonka puitteissa toisilleen tuntemattomat ihmiset saattaisivat kohdata kadun sosiaalisuuden puitteissa. Ongelmaksi jää, milaista koodistoa tämä baletti noudattaa. Romantiikasta juontuva autenttisuuden vaatimus on nykysivilisaatiossa kaikkialla läsnä oleva voima, mutta voisivatko karnevalisaatio ja kohteliaisuus edelleen tarjota mahdollisuuksia orientoitua yhä monimuotoisemmaksi muuttuvassa urbaanissa todellisuudessa?